

FIODORAS
DOSTOJEVSKIS

Ona stund (skaidri kopijoti)
Apus i sprendimo. Tamsi, pasirodymas, bet be net
betistompa, laimel, be net, nepasirodymas, laimel

NUSIKALTIMAS — ir — BAUSMĖ

*Laikui nepavaldus kūrinys, įrašytas į pasaulinės
literatūros aukso fondą*

OBUOLYS

FIODOR DOSTOJEVSKIJ

NUSIKALTIMAS
ir
BAUSMĖ

Romanas

Iš rusų kalbos vertė
J. M. BALČIŪNAS

PIRMOJI
DALIS

I

Liepos pradžioje, per didžiąsias kaitras, vakarop, vienas jaunas vyras išėjo į gatvę iš savo kambarėlio, kurį nuomojosi iš S. gatvelės gyventojų, ir pamažu, tartum nesiryždamas, nuėjo K. tilto linkui.

Jis laimingai išvengė nesutikęs savo šeimininkės ant laiptų. Jo kambarėlis buvo pačioje didelio penkių aukštų namo pastogėje ir labiau panėšėjo į spintą negu į butą. O jo buto šeimininkė, iš kurios nuomojosi kambarėlį su pietumis ir patarnavimu, gyveno vienu laiptų tarpu žemiau, atskirame bute, ir kiekvieną kartą, išeinant į gatvę, jam būtinai reikėdavo eiti pro šeimininkės virtuvę, beveik visada ligi galo atlapą į laiptus. Ir kiekvieną kartą šį jauną vyrą, einant pro šalį, suimdavo kažin koks liguistas ir baimingas jausmas, kurio pats gėdydavosi, dėl kurio raukydavosi. Jis kiaurai buvo prasiskolinęs šeimininkei ir bijodavo su ja susitikti.

Ne taip jau jis buvo bailus ir užuitas, netgi visai priešingai; tik jau kuris laikas jį viskas ūmai suerzindavo, jo jausmai būdavo įtempti, tartum hipochondrija sirgtų. Jis tiek buvo įsigilinęs į save ir nuo visų atsiskyręs, jog net su bet kuo bijodavo susitikti, ne tiktai su šeimininke. Jis buvo slegiamas neturto; bet net toji vargana padėtis nustojo pastaruuju metu jį kamavusi. Kasdieniais savo reikalais visiškai nustojo rūpintis ir nenorėjo jais rūpintis. Nė kokios šeimininkės, po teisybei, jis nebijojo, kad ir ką ji būtų kėsinusis jam padaryti. Bet stoviniuoti ant laiptų, klausytis visokių tauškalų apie visus tuos atsiapykusius šiokiadienius niekniekius, kurie jam visai ne galvoj, visi tie kabinėjimaisi sumokėti,

grasinimai, skundai, ir dar pačiam išsisukinėti, atsiprašinėti, meluoti – ne, jau verčiau prašliaužti kaip nors laiptais lyg katei ir pranykti, kad niekas nė nepastebėtų.

Vis dėlto šį kartą baimė susitikti su savo kreditore net jį patį nuste-
bino, jau į gatvę išėjus.

„Kokį darbą aš ketinu padaryti ir kartu kokių aš mažmožių bi-
jau! – pamanė jis keistai šypsodamasis. – Hm... taip... viskas žmogaus
rankose, ir viską betgi jis pro nosį praleidžia, vien iš bailumo... tai jau
aksioma... Įdomu, ko žmonės labiausiai bijo... Naujo žingsnio, naujo
nuosavo žodžio jie labiausiai bijo... O vis dėlto aš per daug plepu. Todėl
nieko ir neveikiu, kad plepu. O gal, beje, ir taip: todėl plepu, kad nieko
neveikiu. Tai aš per šį paskutinį mėnesį būsiu išmokęs plepėti begulė-
damas dienų dienas kertėje ir begalvodamas... apie gerus senus laikus.
Na, ko aš dabar einu? Argi aš sugebėsiu tai padaryti? Argi tai rimta?
Visai nerimta. Taip tik, dėl fantazijos pats save guodžiu: žaislai! O ką
gi, tegu sau bus ir žaislai!“

Gatvėje karštumas baisiausias, be to, tvankumas, stumdymasis, vi-
sur kalkės, pastoliai, plytos, dulkės ir ta ypatinga vasarinė smarvė, to-
kia pažįstama kiekvienam peterburgiečiui, neišsigalinčiam nuomotis
vasarnamio, – visa tai kartu nemaloniai sukrėtė ir be to pakrikusius
jaunikaičio nervus. O nepakenčiama smarvė iš smuklių, kurių šioje
miesto dalyje didelė daugybė, ir girti žmonės, tolydžio sutinkami, kad
ir šiokiądien, baigtinai pildė šlykštų ir liūdną vaizdo koloritą. Nepa-
prastas abejingumas akimirką blykstelėjo dailiuose jaunikaičio veido
bruožuose. Jis, beje, buvo itin gražus, gražių, tamsių akių, tamsiaplau-
kis, poaukščio stoto, laibas ir lieknas. Bet greit jis tartum giliai įsimastė,
net, tikriau sakant, kaip ir apsvaigo ir ėjo toliau jau nebematydamas
aplinkos, nė nenorėdamas jos matyti. Retkarčiais tik murmėjo kažką
sau vienas iš įpratimo į monologus, kurį beturįs pats sau dabar prisi-

pažino. Tą pat valandėlę jis ir pats susivokė, kad jo mintys kartais painiojasi ir jis labai silpnas: antra diena kaip jau jis beveik nieko nevalgęs.

Jis buvo taip prastai apsilvilkęs, jog kitas, net ir pratęs žmogus, būtų drovėjęsis dieną su tokiais skarmalais į gatvę eiti. Tiesą pasakius, miesto dalis buvo tokia, kad apdaru čia vargiai galėjai ką nustebinti. Senajos aikštės artuma, tam tikrų įstaigų apstas ir daugiausia fabričių bei dirbtuvių darbininkai, susikimšę tose Peterburgo vidurio gatvėse ir gatvelėse, kartais tokiais subjektais pamargindavo bendrąją panoramą, jog keista būtų buvę ir stebėtis, sutikus kokią ypatingesnę figūrą. Bet tiek jau buvo susikaupę piktos paniekos vaikinio sieloje, jog jis, kad ir kupinas opaus jautrumo, daugiausia jaunatviško, kuo mažiausiai gėdijosi gatvėje savo skarmalų. Kas kita sutikti ką iš senų pažįstamų ar buvusiujų draugų, su kuriais jis apskritai nemėgo susitikinėti... O tuo tarpu, kai vienas girtas senis, nežinia kodėl ir kur šiuo metu vežamas dideliais ratais, su didžiuliu sunkiniu arkliu, staiga jam suriko pravažiudamas: „È tu, vokiečių skrybliau!“, ir subliovė visa gerkle, rodydamas į jį ranka, – vaikiną staiga sustojo ir nervingai griebėsi už savo skrybėlės. Ta skrybėlė buvo aukšta, apskrita, Cimermano markės, bet jau visai sunėšota, nurudavusi, visa skylėta ir dėmėta, be kraštų ir bjauriausiu būdu į šalį nuknebusi. Bet ne gėda, o visiškai kitas jausmas, greičiau panašus į išgąstį, suėmė jį.

– Taip ir žinojau! – murmėjo jis suglumęs. – Taip ir maniau! Tai jau visų prasčiausia! Štai viena kokia nors tokia kvailybė, koks nors niekingiausias mažmožis visą sumanymą gali niekais nuvaryti! Taip, per daug žymi skrybėlė... Juokinga, todėl ir žymi... Prie mano skarmalų būtinai reikės kepurės, kad ir seno sklindžio kokio, tik ne šitos baidyklės. Niekas tokių nenešioja, per varstą pastebės, įsidėmės... svarbiausia, paskum įsidėmės, še ir kaltės įrodymas. Čia reikia būti kuo nežymiausiam... Mažmožiai, mažmožiai svarbiausia!.. Šitokie mažmožiai kaip tik ir žudo visada ir viską...

Ėjimo jam buvo nedaug; jis net žinojo, kiek žingsnių nuo jo namų vartų: lygiai septyni šimtai trisdešimt. Kartą jis juos ėmė ir suskaičiavo, labai įsisvajojęs. Tuo metu nė pats dar netikėjo tomis savo svajonėmis ir tik erzino save jų nežmoniškumu, bet patraukliu drąsumu. Ogi dabar, po mėnesio, jis jau kitaip pradėjo žiūrėti ir, nors dar erzino save monologais apie savo paties silpnumą ir neryžtingumą, betgi „nežmonišką“ svajonę kažkaip net prieš savo valią įprato laikyti jau sumanymu, nors vis dar savimi netikėjo. Jis net dabar ėjo savo sumanymo išmėginti ir sulig kiekvienu žingsniu vis labiau ir labiau jaudinosi.

Su stingstančia širdimi ir nervingai drebėdamas, jis pasiekė didžiulius namus, kurių viena siena ėjo pagal kanalą, o antra į ...ės gatvę. Šie namai buvo suskirstyti mažais butais ir prisikimšę įvairių verteivų – siuvėjų, šaltkalvių, virėjų, įvairių vokiečių, merginų, iš savęs gyvenančių, smulkių valdininkėlių ir t. t. Įeiną išeiną žmonės siūte siuvo pro abejus vartus ir abiejuose namų kiemuose. Čia tarnavo trys ar keturi kiemsargiai. Vaikinas buvo labai patenkintas, nė vieno iš jų nesutikęs, ir nežymiai įčiaužė stačiai iš pavartės į dešinę, į laiptus. Laiptai buvo tamsūs ir siauri, „užpakaliniai“, bet jis visa tat jau pažinojo, buvo ištyręs, ir jam visa šita aplinka tiko: tokiam patamsyje net smalsi akis buvo nepavojinga. „Jeigu šiuo metu aš taip bijau, tai kas gi būtų, jei ir iš tikrųjų kaip nors tektų ligi paties darbo priėti?..“ – pamanė jis nejučiomis lipdamas į ketvirtąjį aukštą. Čia jam pastojo kelią nešėjai, paleisti iš kariuomenės kareiviai, kurie kraustė baldus iš vieno buto. Jis jau pirmiau žinojo, kad tame bute gyveno vienas vokiečių su šeima, valdininkas. „Vadinasi, šis vokiečių dabar išsikrausto ir, vadinasi, ketvirtajame aukšte, šituose laiptuose ir šitoje aikštelėje, kurį laiką liks gyvenamas tikėtai vienas senės butas. Tai gerai... dėl visa ko...“ – jis vėl pamanė ir paskambino į senės butą. Varpelis silpnai barkštelėjo tarsi padarytas iš skardos, ne iš vario. Panašiuose tokių namų mažuose butuose kone visur tokie varpeliai. Jis jau buvo pamiršęs šio varpelio skambesį, ir dabar šis

ypatingas skambesys tartum staiga jam kažką priminė ir ryškiai atvaizdavo... Jis net krūptelėjo – per daug jau pasilpę buvo nervai tuo sykiu. Netrukus prasivėrė siauručiukas durų plyšelis: gyventoja pro jį tyrinėjo atėjusįjį su aiškiu nepasitikėjimu, ir tik blizgėjo iš patamsio jos akutės. Pamačiusi, kad aikštelėje esama daugiau žmonių, ji įsidrąsino ir visai atidarė. Vaikinas žengė per slenkstį į tamsų prieškambarį, perdarytą sienele, už kurios buvo mažytė virtuvėlė. Senė prieš jį stovėjo tylėdama ir klausiamai į jį žiūrėjo. Tai buvo smulkutė, sausa senikė kokių šešių dešimčių metų, su dygiomis ir piktomis akutėmis, su mažute smailia nosimi ir vienplaukė. Jos palši, mažumą pražilę plaukai buvo riebiai sviestu įtepti. Ant jos laibo ir ilgo kaklo, panašaus į vištos koją, buvo užvyniotas kažkoks multino skuduras, o ant jos pečių, kad ir karštu laiku, karojo visa nudružusi ir nurudavusi trumpa skrandikė. Senukė nuolat kosėjo ir krenkštė. Turbūt vaikinas kažkaip ypatingai pažvelgė į ją, kad jos akyse staiga ir vėl blykstelėjo tas pats nepasitikėjimas.

– Raskolnikovas, studentas, buvau pas jus prieš mėnesį, – skubėjo murmėti vaikinas pusiau nusilenkdamas, atsiminęs, kad reikia būti meilesniam.

– Atsimenu, širduli, labai gerai atsimenu, kad jūs buvote, – ryškiai prakalbo senukė visą laiką klausiamomis akimis žiūrėdama į jo veidą.

– Tai va... ir vėl su tokiu pat reikaliuku... – tęsė Raskolnikovas kiek sumišęs ir stebėdamasis senės nepasitikėjimu.

„O gal ji ir visada tokia, tik aš anąkart nebuvo pastebėjęs“, – pagalvojo jis nesmagiai jausdamasis.

Senė patylėjo, tartum ką mąstydamą, paskui pasitraukė į šalį ir, rodydama į kambario duris, tarė praleisdama sveičią:

– Eikite į vidų, širduli.

Nedidelis kambarys, į kurį įėjo vaikinas, su geltonais apmušalais, snapučiais ir muslininėmis užuolaidomis ant langų tą valandėlę buvo skaidriai nušviestas besileidžiančios saulės. „Ir tada, gali būti, taip pat

saulė švies!..“ – tartum iš netyčių šmėkštelėjo Raskolnikovui galvoje, ir jis skubiai permetė akimis visa, kas buvo kambaryje, kad geriau galėtų įsidėmėti ir įsiminti padėtį. Bet kambary nebuvo nieko ypatingo. Baldu, labai senų ir geltono medžio, buvo sofa su milžiniška išriesta medine atkalte, ovalus stalas priešais sofą, tualetas su veidrodku tarpusienyje, kėdės pasieniais ir keli beverčiai paveikslai su geltonais rėmeliais, vaizduoją vokietes paneles su paukščiais rankose, – šit ir visi baldai. Kertėje priešais nedidelį paveikslą degė lempelė. Visa buvo labai švaru; ir baldai, ir grindys buvo nutrinti ligi žvilgesio, viskas švitėjo. „Lizavetos darbas“, – pagalvojo vaikinai. Nė dulkelės negalėjai rasti visame bute. „Tai pas senas ir piktas našles būna tokia švarybė“, – mąstė toliau sau vienas Raskolnikovas ir smalsiai pažiūrėjo žvairiom į kito mažo kambarėlio duris su kartūnine užuolaida, kur stovėjo senės lova ir komoda ir kur jis nė karto nebuvo buvęs. Viso buto ir tebuvo šitie du kambariai.

– Ko reikia? – griežtai tarė senė, įėjusi į kambarį ir, kaip pirma, atstojusi tiesiai priešais jį, kad galėtų žiūrėti jam stačiai į veidą.

– Užstatą atnešiau, šit. – Ir jis išsiėmė iš kišenės seną, plokščią sidabrinį laikrodėlį. Užpakaliniame jo viršelyje buvo atvaizduotas gaublys. Grandinėlė buvo plieninė.

– Tai kad ir pirmajam užstatui jau laikas suėjo. Jau trys dienos, kai mėnuo sukako.

– Aš jums palūkanas dar už mėnesį sumokėsiu; pakęsite.

– A, tai čia jau mano gera valia, širduli, ar kęsti, ar jūsų daiktą tuojau pat parduoti.

– Ar daug už laikrodį duotumėte, Aliona Ivanovna?

– O kad su niekais vaikštai, širduli, gal, žiū, jis nieko nevertas. Už žiedelį jums aną kartą du rublyčius paklojau, o va jį ir naują nupirkti pas auksakalį už pusantro rublio gali.

– Jau keturis rublius tai duokite, aš išpirkčiau, čia tėvo. Aš greit pinigų gausiu.

– Pusanthro rublio ir palūkanos iš anksto, jei norite.

– Pusanthro rublio! – suriko vaikas.

– Kaip sau žinote. – Ir senė atkišo jam laikrodėlį. Vaikas paėmė jį ir taip supyko, jog buvo jau bešeinąs; bet tuojau pat apsisprendė kitaip, atsiminęs, kad eiti nebėra kur ir kad jis čia dar ir ko kito atėjo.

– Duokite! – pasakė šiurkščiai.

Senė įsikišo ranką į kišenę raktų ir įėjo į kitą kambarį, antrapus užuolaidos. Vaikas, palikęs vienas vidury kambario, smalsiai klausėsi ir samprotavo. Buvo girdėti, kaip ji rakina komodą.

„Turbūt viršutinį stalčių, – samprotavo jis. – Raktus ji, vadinasi, dešinėje kišenėje nešiojasi... Visi viename ryšelyje, ant plieninio žiedo... Ir ten vienas raktas yra už visus didesnis triskart, su dantytu spurgu, tik jau ne nuo komodos... Vadinasi, yra dar kažin kokia dėžė ar skrynia... Štai kas įdomu. Skrynių visada tokie raktai... O vis dėlto kaip visa tai niekšiška...“

Senė grįžo.

– Tai va, širduli: jei per mėnesį po griviną nuo rublio, tai nuo pusanthro rublio priderės iš jūsų penkiolika kapeikų, už mėnesį į priekį. Ogi už du anuos rublius iš jūsų dar pridera pagal tą patį skaičių į priekį dvidešimt kapeikų. O iš viso, vadinasi, trisdešimt penkios. Taigi dabar jums atsieina už jūsų laikrodį gauti rublį penkiolika kapeikų. Šekite.

– Kaip! Tai jau tik rublis penkiolika kapeikų!

– Taip yra.

Vaikas nebesiginčijo ir paėmė pinigus. Jis žiūrėjo į senę ir nesiukubino išeiti, lyg norėjo kažką dar pasakyti ar padaryti, bet tartum nė pats nežinojo, ką būtent...

– Aš jums, Aliona Ivanovna, gali būt šiomis dienomis dar vieną daiktą atnešiu... sidabrinį... gerą... papirosinę vieną... kai tik iš bičiulio atsiimsiu...

Jis sumišo ir nutilo.

– Na, tai tada ir kalbėsime, širduli.

– Sudiev... O jūs visada namie viena sėdite, seselės nėra? – paklausė jis, kaip begalėdamas palaidžiau, išeidamas į priėšinę.

– O kas jums darbo jinai, širduli?

– Nieko ypatingo. Aš taip sau paklausiau. O jūs tuojau. Sudiev, Aliona Ivanovna!

Raskolnikovas išėjo visiškai sumišęs. Jo sumišimas vis didėjo ir didėjo. Lipdamas žemyn laiptais, jis keletą kartų net buvo sustojęs, lyg staiga kažko apstulbęs. Ir pagaliau, jau gatvėje, sušuko:

„Vai, Dieve! Kaip visa tat šlykštu. Ir nejaugi, nejaugi aš... ne, tai niekai, nesąmonė! – pridėjo jis griežtai. – Ir nejaugi šitokia baisybė galėjo man į galvą ateiti? Kokiuose purvuose galėtų mano širdis murkdytis. Svarbiausia: nešvaru, bjauru, šlykštu, šlykštu... O aš visas mėnuo...“

Bet jis negalėjo išreikšti nei žodžiais, nei šūksniais savo susijaudinimo. Begalinio bjaurėjimosi jausmas, kuris buvo pradėjęs slėgti ir drumsti jo širdį dar tada, kai jis ėjo pas senę, dabar taip išaugo ir išryškėjo, jog jis nebežinojo, kur dėtis nuo maudulio. Jis ėjo šaligatviu kaip girtas, nebematydamas praeivių ir stumdydamasis, ir atsipeikėjo jau kitoje gatvėje. Apsidairęs pastebėjo bestovįs priešais smuklę, į kurią įeinama iš šaligatvio, laiptais žemyn, į pusrūsį. Kaip tik tuo metu išėjo iš smuklės pro duris du girti ir, vienas antrą palaikydami ir plūsdamiesi, kapanojosi į gatvę. Ilgai negalvojęs, Raskolnikovas tuojau nusileido žemyn. Niekada lig tol jis nebuvo vaikščiojęs po smukles, bet dabar jam galva sukosi, ir, be to, baisus troškulys jį kamavo. Jam užėjo noras atsigerti šalto alaus, juo labiau kad ūmų savo nusilpimą jis aiškino ir tuo, jog buvo alkanas. Jis atsisėdo tamsioje ir nešvarioje kertėje, už glitaus stalelio, paprašė alaus ir godžiai išgėrė pirmąją stiklinę. Bematant visa nuslūgo, ir jo mintys pragiedrėjo. „Visa tatai nesąmonė, – tarė jis, vilties sustiprintas, – ir nebuvo čia ko nerimauti! Tiesiog fizinis pakrikimas! Vienas koks alaus stiklas, sausainio kąsnis – ir šit, viena akimirka, tvir-

tėja protas, giedrėja mintis, stiprėja ketinimai. Tfu, kokia visa tai menkysta!..“ Kad ir su panieka nusispjovęs, jis žiūrėjo jau linksmai, tartum staiga nusikratęs kažkokios baisios naštos, ir draugiškai apžvelgė visus ten esančius. Bet net ir tą minutę jis iš tolo nujautė, jog visas tas jo nusiteikimas į gera yra taip pat liguistas.

Smuklėje tuo laiku buvo likę nebedaug žmonių. Be tų dviejų girtų, kuriuos jis patiko ant laiptų, tuoj paskui anuos išėjo dar gauja, koks penketas, su viena merga ir armonika. Jiems išėjus, liko tylu ir erdvu. Pasiliko: vienas įkaušęs, bet nedaug, besėdįs prie alaus, iš pažiūros miestietis; jo bendras, storas, stambus su žila barzda, apsilkęs sibiri- ne striuke, labai nusilesęs, besnūduriuojąs ant suolo ir retkarčiais, stai- ga tartum pro miegus sukrunčtas pirštais pliaukšėti, išskėtęs rankas, ir šokčioti viršutine liemens dalimi nepakildamas nuo suolo, ir kartu sau dainavo kažkokią paiką maišalieneį stengdamasis prisiminti žodžius, kaip antai:

*Metais žmoną mylavau,
Me-tais žmo-ną my-la-vau...*

Arba staiga nubudęs vėl:

*Gatve plačiaja skridau,
Savo pirmąją radau...*

Bet niekas prie jo laimės neprisidėjo; nešnekus jo bendras žiūrėjo į visą tą energijos prasiveržimą netgi piktai ir nepatikliai. Buvo tenai ir dar vienas žmogus, iš pažiūros panašus lyg į atsistatydinusių valdininką. Jis sėdėjo skyrium, priešais savo stiklinelę retkarčiais gurkšnodamas ir žvalgydamasis aplink. Jis buvo irgi tarsi kažkaip susijaudinęs.

II

Raskolnikovas buvo nepratęs prie minios ir, kaip jau sakyta, šalinosi visokios draugijos, ypač pastaruoju laiku. Bet dabar ūmai kažkas jį ėmė traukti prie žmonių. Jame vyko kažkas tartum nauja, ir tuo pat metu jis jautė tam tikrą žmonių pasiilgimą. Jis taip pavargo nuo ištiso mėnesio savo susitvenkusio maudulio ir niauraus suirzimo, jog nors vieną valandėlę norėjo atsikvėpti kitokiame pasaulyje, vis tiek, koks jis būtų, ir, nepaisydamas viso aplinkos purvo, jis mielai dabar sėdėjo smuklėje.

Užteigęs šeimininkas buvo kitame kambaryje, bet dažnai įeidavo į didįjį nusileidęs į jį iš kažkur laipteliais ir tada pirmiausia pasirodydavo jo šaunūs juchtiniai batai su dideliais raudonais atlankčiais. Jis buvo su durtiniu ir baisiai taukina juodo atlaso liemene, be kaklaraiščio, o visas jo veidas buvo tartum išteptas alyva nelyginant geležinė spyna. Už prekystalio buvo vaikėzas kokių keturiolikos metų, ir buvo antras, jaunesnis, kuris paduodavo, jei kas ko prašydavo. Stovėjo smulkinti agurkai, juodi sausainiai ir supjaustyta gabalėliais žuvis; viskas labai bjauriai dvokė. Buvo taip tvanku, kad net nepakenčiama sėdėti, ir visa taip prirūgę degtinės tvaiko, jog, rodėsi, nuo vieno to oro galėjai per penkias minutes girtas palikti.

Būna susitikimų, ir net su visiškai nepažįstamais žmonėmis, kuriais mes pradedame domėtis iš pirmo pamatymo, kažkaip vienukart, staiga, prieš pasakydami žodį. Visiškai tokį įspūdį padarė Raskolnikovui tasai svečias, kuris sėdėjo nuošaliau ir panėšėjo į atsistatydinusį valdi-

ninką. Vaikinas keletą kartų prisiminė paskiau tą pirmąjį išpūdį ir net laikė tai esant nujautimo padariniu. Jis tolydžio žvilgčiojo į valdininką, žinoma, ir dėl to dar, kad anas taip pat įsispyręs žiūrėjo į jį, ir buvo matyti, kad anam labai norisi pradėti šneką. Į visus kitus smuklėje, neišskiriant nė šeimininko, valdininkas žiūrėjo kažin kaip įprastai ir net su nuoboduliu, o kartu ir su tam tikros išdidžios paniekos atspalviu, kaip į žemesnės padėties ir mažiau išprususius žmones, su kuriais nėra ko jam kalbėti. Tai buvo žmogus daugiau kaip penkiasdešimties metų, vidutinio ūgio ir tvirto sudėjimo, pražilęs ir su didele plike, su išpurтусiu, nuo nepaliaujamo gėrimo nugeltusiu, net pažaliavusiu veidu ir patinusiais vokais, iš po kurių blizgėjo mažutytės kaip plyšiukai, bet gyvos, paraudusios akelės. Bet buvo jame kažko labai keisto; jo žvilgsnyje spindėjo net lyg egzaltacija, – buvo, nemanykite, ir nuovokos, ir proto, – bet tuo pat metu žybčiojo lyg ir beprotybė. Jis vilkėjo senu, visai nuplyšusiu juodu fraku su ištrūkinėjusiomis sagomis. Viena tik-tai laikėsi dar kažin kaip, ja viena tik jis ir sagstėsi, matyt, norėdamas neprarasti padorumo. Iš po nankinės liemenės kyšojo krūtinė, visa sulamdyta, sutepta ir sulaistyta. Barzda buvo skusta kaip valdininkų, bet jau seniai, tad jau kalėsi tankūs melsvai žvilgą šeriai. Ir jo manieros buvo kažkuo solidžios, valdininkiškos. Bet jis buvo labai neramus, šiaušė sau plaukus ir ramstėsi kai kada nuliūdęs abiem rankomis galvą statydamas kiauras alkūnes ant aplaistyto ir glitaus stalo. Pagaliau jis stačiai pasižiūrėjo į Raskolnikovą ir tvirtai, garsiai prašneko:

– Nagi, ar aš negalėčiau leisti sau, maloningasai pone mano, kreiptis į jus su padoria šnektą? Nors tamsta ir ne kažin kokios išvaizdos, bet manasis patyrimas pažįsta, kad jūs esate žmogus apsišvietęs ir prie svaigalų nepripratęs. Pats visada gerbiau apšvietimą, sujungtą su širdingais jausmais, be to, esmi titulinis tarėjas. Marmeladovas – tokia pavardė; titulinis tarėjas. Drįstu pasiteirauti: ar teikėtės tarnauti?

– Ne, mokausi... – atsakė vaikas, kiek nustebintas ir ypatingo įmantrios kalbos tono, ir to, kad taip tiesiai, stačiai jį užkalbino. Nors neseniai akimirką buvo norėjęs kokio bendravimo su žmonėmis, jis sulig pirmu iš tikrųjų jam pasakytu žodžiu staiga pajuto savo įprastą nemalonų ir irzlų abejingumą kiekvienam svetimam asmeniui, palietusiam ar bent tik norėjusiam paliesti jo asmenybę.

– Studentas, vadinasi, arba buvęs studentas! – sušuko valdininkas. – Taip aš ir maniau! Patyrimas, maloningasai pone, daugiakartis patyrimas! – ir jis pasigiriamai prisidėjo prie kaktos pirštą. – Tamsta buvai studentas arbaėjai mokslo keliais. Nagi, prašom leisti...

Jis pakilo, susvirduliavo, sugriebė savo lėkštutę, stiklinėlę ir prisėdo prie to vaikino, bent kiek šonu į jį. Jis buvo įgėręs, bet šnekėjo iškalbiai ir gyvai, retkarčiais tiktai vietomis suklupdamas truputį ir užtesdamas šneką. Su kažin kokių godumu prikibo jis prie Raskolnikovo, tartum visą mėnesį nė su kuo nebūtų kalbėjęsis.

– Maloningasai pone, – pradėjo jis beveik iškilmingai, – neturtas – ne yda, tai tiesa. Žinau aš, kad ir girtybė nėra dorybė, ir tai juo arčiau. Bet skurdas, maloningasai pone, skurdas – yda. Neturte tamsta išlaikai savo įgimtų jausmų taurumą, o skurde – niekada ir niekas jų neišlaiko. Už skurdą net ir ne pagaliu išgrūda, o šluota iššluoja iš žmonių kompanijos, kad juo skaudžiau būtų; ir teisingai, nes skurde aš pirmasis pats pasirengęs skaudinti save. O iš to girtybė! Maloningasai pone, prieš mėnesį žmoną mano primušė ponas Lebeziatnikovas, o žmona mano – tai ne aš. Supranti? Leisk man dar tamstą paklausti, taip sau, nors paprasto smalsumo dėlei: ar esi sveikas nakvojęs ant Nevos, šieno valtyse?

– Ne, neteko, – atsakė Raskolnikovas. – Kas tai yra?

– Užtatai gi, o aš iš ten, ir jau penkta naktis...

Jis prisipylė stiklinėlę, išgėrė ir susimąstė. Iš tikrųjų jo drabužiuose ir net plaukuose kur ne kur buvo įsivėlusiu šieno šapų. Labai buvo pa-

našu, kad jis penkios dienos nesiprausęs ir nenusivilkęs. Ypač rankos buvo juodos, riebios, raudonos, su juodomis panagėmis.

Jo kalba, atrodė, sukėlė visų dėmesį, kad ir tingų. Vaikėziokai už parduodamojo stalo ėmė kikenti. Šeimininkas tarsį tyčia nužengė iš viršutinio kambario pasiklausyti „komedininko“ ir atsisėdo nuošaliau, tingiai, bet oriai žiovaudamas. Matyt, Marmeladovas seniai čia buvo visiems žinomas. Ir palinkimas įmantria kalba kalbėti veikiausiai bus atsiradęs iš papratimo dažnai smuklėje su visokiais nepažįstamais žmonėmis šnekėtis. Šitas paprotys kai kuriems girtuokliams virsta būtinybe ir daugiausia tiems iš jų, su kuriais namie griežtai elgiasi, pas-tumdėliais laiko. Užtat geriančiųjų kompanijoje jie ir stengiasi visada tartum išgauti sau pateisinimą, o jei galima, tai net ir pagarbą.

– Komediantas! – balsu prakalbo šeimininkas. – O kodėl gi nedirbi, kodėl netarnauji, kad valdininkas esi?

– Kodėl aš netarnauju, maloningasai pone, – staiga atsiliepė Marmeladovas vien į Raskolnikovą tesikreipdamas, tartum jis būtų Marmeladovą paklauses, – kodėl netarnauju? Bet argi man širdies neskau-da dėl to, kad aš vien tik valkiojuosi? Kada ponas Lebeziatnikovas prieš mėnesį žmoną mano savom rankom primušė, o aš gulėjau girtutėlis, tai argi aš nekenčiau? Paklausk, jaunikaiti, ar teko tamstai... hm... na, kad ir prašyti pinigų paskolinti be vilties gauti?

– Tekdavo... tai yra kaip suprasti be vilties?

– Tai yra visiškai be vilties, iš anksto žinant, kad nieko iš to nebus. Šit, pavyzdžiui, tamsta iš anksto ir labai gerai žinai, kad šitas žmogus, šitas geriausių norų ir naudingiausias pilietis, nieku būdu tamstai neskolins pinigų, nes kuriems galams, aš paklausiu, jis skolintų? Bet ponas Lebeziatnikovas, sekdamas naujuoju mokslu, paaiškino andai, kad užuojauta mūsų laikais esanti net mokslo draudžiama ir taip jau daroma Anglijoje, kur politinė ekonomija. Tad kuriems galams, aš klausiu, jis skolintų? Ir šit, žinodamas, jog negausi, tamsta vis dėlto eini ir...